ks. Rafał Rybacki

BISKUP POZNAŃSKI ŁUKASZ KOŚCIELECKI ZATWIERDZA BRACTWO LITERACKIE I JEGO STATUTY PRZY KOŚCIELE PARAFIALNYM W GOSTYNIU – 14 MARCA 1592 ROKU

W zbiorach Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu, pod sygnaturą AAP. D perg. 129 przechowywany jest dokument wystawiony przez biskupa poznańskiego Łukasza Kościeleckiego, a zatwierdzający działalność Bractwa Literackiego przy kościele parafialnym pw. św. Małgorzaty w Gostyniu. Spisano go w Poznaniu 14 marca 1592 roku.

Znakiem […..] oznaczono miejsca, których nie udało się odczytać.

Dokument zatwierdzający Bractwo Literackie w Gostyniu

In nomine Domini. Amen. Lukas A Kosczielecz dei gratia Episcopus Posnaniensis. Ad perpetuam rei memoriam. Significamus tenore praesentium, tam praesentibus quam futuris, quibus expedit universis et singulis. Quod cum inter saeculi huius momentanea opera, nihil tam sanctius et salutare est quam ad ea mente proposita et facta sua dirigere, per qua Deus omnipotens, qui es benignus retributor est et iustus iudex omnium, fieret iugiter honoratque. Hinc nos ad ea, quae cultus divini incrementum, et personarum eidem cultui deputaturum augendum respiciunt, ferventi desiderio intendimus, illisque robur perpetua firmitatis, authoritatemque, libenter impartimur. Sane quem eodem zelo et intentione accensi, quidam devoti et honesti viri Cives Gostinenses nostrae Dioecesis, cultum divinum propagare volentes, et officio ecclesiae Parochialis Sanctae Margarethae adaugere, aliarum quoque civitatum et oppidorum vicinorum instituta et fundationes immitando, FRATERNITATEM LITERATORUM, ordinari et creari salubriter sanciverunt Quo nomine comparentes coram nobis, seu officio nostro famatus vir Mathias Rossołek proconsul cum fratre suo Gregorio Cives Gostinienses, mandatarii senioresque Fraternitatis praedictae in Gostin, noviter institutae, obtulerunt nobis infrascriptos Articulos more aliarum Civitatum formatos, supplicantes nobis quatenus eosdem rathos habentes, eosdem approbaremus confirmaremus Beneficiumque Ecclesiasticum

crearemus atque census pro Altarista et cantantibus dictae Fraternitatis emptos et in futurum emendos in immunitatem Ecclesiasticam adscriberemus, una cum domo et horto, pro praedicto Altarista, resignatos libertati Ecclesiasticae perpetuo invisceraremus. Quorum quidem Articulorum seu Sanctionis tenor sequitue estque talis: Constitutio et Ordinatio Fraternitatis Literatorum in oppido Gostin, gratia divina in laudem et gloriam Dei omnipotentis, atque Deiparae Virginis sanctae Mariae et omnium sanctorum Militiaque coelestis honorem per Reverendum dominum Nicolaum Gostinski Borek haeredem atque Parochialis Ecclesiae Plebanum, Nobilem Christophorum Zwonowski, et Famatos Mathiam et Gregorium Rossołek, Jacobum Gnielka, Michaelem Rusiwolski, Andream Faldrony Cives Gostinienses principales fundatores Fraternitatis Literatorum in Gostin, cum consilio assensuque omnium fratrum et sororum eiusdem Fraternitatis, spontanea voluntate et animo concordi facimus: IMPRIMIS quoniam iustum et aequum est, ut qui Altari servit, ex Altari vivat, Domiculum in Cimitherio Parochialis sanctae Margarethae, post turrim situm quam evimus parata peccata, item et hortum post murum cymiterii et fosata in quae cingit muros, ex adverso domi[ni]culae praedictae Fraternitatis Altarista[e], a nobis praesentato, perpetuis temporibus damus, donamus et resignamus, prout dedimus et resignavimus per ipsum ac illius Successores Altaristas perpetuum habendum et possidendum et numque in usus alios profanos convertendum ac alienandum: cum etiam [marcas] quattuor peccuniarum census annui, iam extunc in cartis bonis eminens, quas annuatim percipiet et in futurum dante domino plures emere et compare policemur. ITEM cantori schola pro tempore existenti qui una nobiscum et cum alys fratribus Missas infrascriptas cantabit, annuatim marcam unam peccuniarum, seu ad quodlibet quartuale per grossos duodecim dare nos policemur et obligamus, seu censum illi quanto citius marcae unius praedictae ememus. ITEM statuimus votivam de Assumptione Beatae Mariae Virginis per nos fratres literatos quiqumque ad praesens sumus, et successive quicumque fuerint, singulis diebus Dominicis et festis Beatissimae Virginis Mariae, ac aliis solenioribus festis, celebrante Sacri Altarista nostro praedicto, ad Altare maius seu Sanctae Annae in sacello pro commoditate temporis et devotione populi cantare et singulis quartualibus, dum signum dabitur, pro demortuis fratribus et sororibus ac aliis fidelibus defunctis Missa Requiem perpetuis temporibus absolvere. Quod si vero in futurum, permissione divina vel temporum iniuria, vel, quoad Deus avertat hominum impietate, et divini cultus negligentia contigerit, tot fratres et sorores in hac alma Fraternitate, qui non possint commodie et sufficienter votivas praedictas cantu absolvere, ne hoc sanctum propositum depereat vel negligatur, curabunt nostri successores fratres, qui nostra vita decedente nicolumes fuerint, per schola adolescentes, quanto melius et devotius poterint, ea omnia [qui supra] instituta in cantu omni

meliore modo et forma absolvere. ITEM Cantor si aliqua sic per se, vel aliu votivam aliquam cantare neglixerit, luet poenam unius grossi ex summa illi assignata per Seniorem Fraternitatis defalceatur. ITEM statuimus et mandamus quicumque in album Fraternitatis huius inscribi voluerit [pecieritque], vir grossos viginti quattuor Polonicos et [cara] duas libras [a funtby], femina vero seu soror grossos quindecim et unam libram carrae […..] huius fraternitatis dare ad cassam fratrum communem debebit ante quam inseribatur. ITEM Quilibet in Fraternitatem inscriptus in singulis quartualibus medium grossum ad cassam [recognitus] per […..] Fraternitatis dabit irrecusabiliter. Et festis solenioribus, ad Altare dum votiva praedicta celebrabitur, pro devotione et pietate sua offeret quantum poterit quisque sub poena medii grossi. ITEM si quis ex fratribus canere sanctioni et valentibus sacras votivas neglixerit praedicta seu Requiem pro negligentia grossum munum ad cassam communem dabit; et ille qui canere nescit pro huius modi negligentia, medium grossum dare erit ascriptus. Nullus etiam in Fraternitatem ingreditus seu ille ascriptus regredi vel ex ea doleri poterit, sub poena […..] agravata conscientia. ITEM ordinamus quoad si quis ex fratribus et sororibus morietur, omnes fratres et sorores corpus defuncti honeste more […..] ad sepulturam portatum sequentur, sub poena medy grossi: Fratres vero certificati Missam Requiem pro anima defuncti cum impensa propria cantabunt et absolvere erunt astricti. ITEM statuimus ut si quis fratrum aut sororum signo [.....] aut certificatus ad fraternitatem congregatam ad Seniorem concorditer electum, qui de anno in annum secundum quis diligentior et cum commodo ac utilitate fraternitatis ipso die Assumptionis Beatae Mariae Virginis [Corpus] etiam die Sanctissimam Communionem in animo fraterno amoreque, sine aliquis scandalo populi peragemur[ntur] eligi debebit, et aliis quibuscumque temporibus, dum opus fuerit congregatum, non venerit pro poena medii grossi dare debebit. ITEM statuimus ut aliquis frater et soror ad tantas inopias permissione divina pervenerit quod aliunde quidem sustentari non possit ex cassa communi, illi pro alimento quantum fieri poterunt, in mutuum dare pecuniae promittimus: ille vero, post [connaliscens], sine aliqua [....], vel dum ea pigniorem fortunam pervenerit, illud mutuum simpliciter reddere sit astrictus: aliquid si unde reddere non habuerit, dono mutuum accipiet, ad quoad confessus fratrum omnium requirendusserit. IN CONGREGATIONIBUS autem alter alterius famam bonam nec verbo nec facto personamque ledere non debebit sub poena arbitraria fratrum. Quod si vero aliquis ex hanc alma Fraternitate nostra praemissa, in toto vel in parte adimplere noluerit, aut fraternam aut soritatem repugnaverit, ex tunc, ex consilio fraternitatis, adminicula Senatus seu Officii Civili, ipsa Fraternitas seu illis Seniores, invocare poterit, ne temeritate pia insttituta labefactata depereant NOS itaque LUCAS a KOSCZIELECZ, Dei gratia Episcopus Posnaniensis, ratum habentes et gratum institutum pium

praedictae Fraternitatis, et Articulis praedictis intellectis, quorum ex omnia ad laudem Dei omnipotentis, dirigunt [ur] petitioni iusta et rationi consona annuentes Articulos supradictos in Dei nomine aprobamus, confirmamus, Beneficiumque Ecclesiasticum Altare Literatorum in Gostin creamus, atque ad explendum votivas praedictum Altareristam per semel alium astringimus. Censum pro eodem Altari Literatorum emptos et in futurum emendos, in immunitatem Ecclesiasticam assumimus, inscribimus, authoritate nostra ordinaria. Decernimus quod pro repetione eorum ad forum Ecclesiasticum reem suo habeatur. Cum vero redimi census praedicti Altaris contigerint, summa praedicta in manus Plebani pro tempore existentis, et Altaristae dicti Altaris et Patrinorum infrascriptorum, ut ac cititius alii census comparari et [emicatim] possint reponi debebit. IUS PATRONATUS vero est praesentandata dicti Altaris Plebano Gostiniensi et suis successoribus pro tempore existentibus et Famatis Mathia et Gregorio Rossołek fratribus, Jacobo Gmelka, et Proconsuli in Gostin pro tempore existentis ex assensu dictae Fraternitatis, reservamus, nobis seu officio nostro aliquem sacerdotem praesentandi. SIMULque ad praesentationem eorundem Patronorum Honorabilem Valerium [Urbanum] Archipresbiterum instituimus ad Altare praedictum et investimus. QUOD circa nobis Vicariis in Gostin authoritate nostra mandamus, Quatenus viris praesentibus praedictum Valerium Altaristam Fraternitatis Literatorum in Gostin, in realem et actualem dicti Altaris seu Beneficy, domus et horti [suprafacti] posessionem ponatis et inducatis. Facientes alii de censibus [responderi], et omnibus fructibus, et nosipis quantum in nobis est respondeatis. In cuius rei fidem, sigillum nostrum praesentios subscripsi [subscripturi] fecimus. Actum et Datum Posnaniae Quatuordecima mensis Martii Anno domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo Secundo pontificatus sanctissimi in Christo Patris et domini Clementis Papae Octavi Anno Primo Praesentibus Reverendis et Venerabilibus dominis Jacobo Brzeźnicki eadem gratia Episcopo Ennensi Suffraganeo nostro Canonico Michaeli Sławinski Vicario in spiritualibus et Officiali generali, Thoma Copinski Gostinensi iuris utriusque Doctori Poenitentiario Posnaniensi ac Canonico Sanctae Mariae in Summo, Melchiore Pełka et Stanislao a Krzywin Poenitentiario Posnaniensi Canonicis Ecclesiae Sancti Nicolai extra muros Summi Posnaniensis.

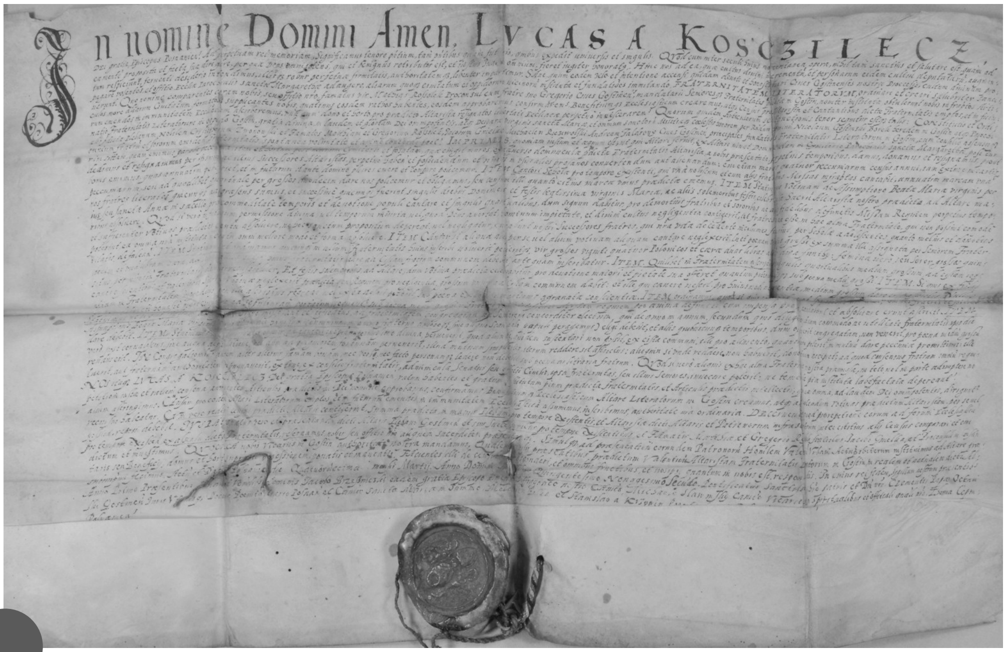
In nomine Domini Amen. Lucas a Koscilecz

Dokument wystawiony przez biskupa poznańskiego Łukasza Kościeleckiego

* * *

Łukasz z Kościelca z Bożej łaski Biskup Poznański. Na wieczną rzeczy pamiątkę. Amen. Zaświadczamy powagą niniejszego [dokumentu], wszystkim i każdemu z osobna, których to dotyczy, tak obecnym, jak i przyszłym. Gdy idzie o przemijające dzieła tegoż doczesnego życia, nie ma wśród nich niczego bardziej świętego i zbawiennego ponad zwrócenie się swym umysłem ku tym zamiarom i czynom, przez które Bóg wszechmogący hojny dawca i sprawiedliwy sędzia wszystkiego [wszystkich] ustawicznie doznawałby chwały. Z tej przyczyny My z gorliwym pragnieniem podchodzimy do tego, co dotyczy umocnienia kultu Bożego i pomnożenia osób, którym tenże kult ma być powierzony. Temu wszystkiemu autorytatywnie i ochoczo udzielamy mocy wieczystej niezmienności. Zaiste, rozpaleni tą gorliwością i zamiarem, niektórzy pobożni i znakomici mężowie Mieszczanie Gostyńscy, chcący rozszerzać kult Boży w naszej Diecezji i pomnożyć służbę Bożą w kościele parafialnym świętej Małgorzaty w Gostyniu oraz naśladując postanowienia i przywileje fundacyjne innych sąsiednich miast i grodów, zbawiennie uchwalili, aby zostało powołane i utworzone BRACTWO LITERATÓW, w którego imieniu występujący wobec nas i naszego urzędu sławetny mąż Maciej Rossołek burmistrz wraz ze swoim bratem Grzegorzem Mieszczanie Gostyńscy, delegaci i starsi wymienionego Bractwa w Gostyniu na

nowo założonego, przedłożyli nam niżej podpisanym Artykuły, sporządzone na wzór innych miast, prosząc, abyśmy je rozważywszy zatwierdzili i nadali im moc prawną, a także utworzyli beneficjum kościelne oraz uposażenia dla Altarzysty i śpiewających wspomnianego Bractwa nabyte i mające być wypłacone w przyszłości [oraz] zapisali jako immunitet kościelny, wraz z domem i ogrodem dla wspomnianego Altarzysty, a także abyśmy oddali trwale na własność jako przeniesione na rzecz swobody kościelnej. Co do Artykułów i postanowienia brzmienie jest następujące: Konstytucja i organizacja Bractwa Literatów w mieście Gostyń, z Bożej łaski na cześć i chwałę Boga Wszechmogącego oraz Bożej Rodzicielki Dziewicy Maryi oraz ku czci wszystkich Świętych i Zastępów niebieskich przez Wielebnego Pana Mikołaja Gostyńskiego Borka Dziedzica oraz Plebana wspomnianej [Parafii], Szlachetnego Krzysztofa Zwonowskiego i Sławetnych Macieja i Grzegorza Rossołek, Jakuba Gnielki, Michała Rusiwolskiego, Andrzeja Faldrony Mieszczan Gostyńskich i głównych założycieli [fundatorów] Bractwa Literackiego w Gostyniu, za radą i przyzwoleniem wszystkich Braci i Sióstr tegoż Bractwa, dobrowolnie i zgodnym duchem postanawiamy: Nade wszystko, ponieważ sprawiedliwym i słusznym jest to, aby ten, kto służy przy Ołtarzu żył z Ołtarza, chatę położoną na cmentarzu, na którą wołamy „nabyte grzechy", jak również ogród za murami cmentarza i rowy graniczne, które otaczają mury z naprzeciwka chaty, przedstawionemu [prezentowanemu] przez nas Altarzyście wyżej wymienionego Bractwa na wieczyste czasy ofiarujemy i przekazujemy oraz zrzekamy się na rzecz [Altarzysty] i jego następców Altarzystów wieczystego dzierżenia i posiadania oraz obracania i przekazywania własności na użytek innych [celów] świeckich: w związku z tym przyobiecujemy cztery marki pieniężne uposażenia rocznego, wystawione poprzez zgodne z prawem dokumenty, które to [marki] będzie corocznie pobierał, jak również na przyszłość, jeśli Bóg zezwoli, obiecujemy w większej ilości ustanowić i pozyskać. W ten sam sposób obiecujemy dawać jedną markę pieniężną rocznie albo dokądkolwiek kwartalnie w dwunastu groszach kantorowi i scholi, istniejącemu stosownie do okoliczności, który wraz z nami i innymi Braćmi będzie śpiewał na niżej zapisanych Mszach i zobowiązujemy się jak najprędzej pozyskać tę wspomnianą jedną markę. Podobnie postanawiamy, aby śpiewano wotywę o Wniebowzięciu Najświętszej Maryi Panny dla nas braci literatów kimkolwiek obecnie jesteśmy i kimkolwiek następnie będą, w każdą niedzielę i święto Najświętszej Maryi Panny i inne bardziej uroczyste święta, sprawowaną przez wyżej wymienionego Naszego Altarzystę przy Ołtarzu głównym bądź w Kaplicy świętej Anny, w zależności od czasu i pobożności ludu oraz aby sprawowano wieczyście raz na kwartał, kiedy będzie dana zapowiedź, Mszę Requiem za zmarłych braci i siostry, jak również za innych zmarłych. Żeby jednak w przyszłości, czy to za dopustem Bożym, czy to przez wiarołomstwo cza-

sów, bądź na skutek, niech Bóg strzeże, bezbożności ludzi nie doszło do zaniedbania kultu Bożego, tak więc Bracia i Siostry w tym dostojnym Bractwie, którzy nie mogą swobodnie i wystarczająco wywiązać się ze śpiewu wspomnianych wotyw, aby bądź święte postanowienie nie poszło na zatratę bądź nie zostało zaniedbane, zatroszczą się nasi następcy bracia, którzy u kresu naszego życia będą cieszyć się zdrowiem, [i uczynią to] jak najlepiej i najpobożniej, jak tylko będą mogli, aby wszystko, co wyżej postanowione, mogło być w najlepszy sposób i w najbardziej odpowiedniej formie spełnione [przez młodszą scholę]. Tak więc kantor, jeśli zaniedba śpiewanie wotywy, czy to sam, czy przez kogoś innego, zapłaci karę jednego grosza od sumy, która niech będzie potrącona od sumy przyznanej mu przez Starszego Bractwa. Podobnie postanawiamy i zarządzamy, iż jeśli ktoś zechce i będzie prosił, aby go zapisano w poczet Bractwa, to mężczyzna niech złoży do wspólnej kasy Braci, zanim zostanie włączony dwadzieścia cztery polskie [grosze] i dwie miary [z funtów], kobieta zaś do kasy Sióstr tegoż Bractwa piętnaście groszy i jedną miarę. Podobnie, ktokolwiek jest zapisany do Bractwa ma nieodwołalnie dawać półgrosza do kasy Bractwa w każdy kwartał. W bardziej uroczyste święta, podczas gdy przy Ołtarzu będzie sprawowana wotywa, z tytułu pobożności i miłosierdzia ofiaruje ile będzie mógł, ktokolwiek pod karą półgroszka. Podobnie zaś, jeśli ktoś z Braci zaniedba zobowiązania śpiewania wyżej wymienionych obowiązujących świętych wotyw albo Requiem, za to zaniedbanie da do wspólnej kasy jeden grosz, kto zaś nie umie śpiewać, z tytułu tego rodzaju zaniedbania, będzie wpisany jako ten, kto ma dać półgrosza. Nikt, kto wstąpił do Bractwa i został do niego zapisany, nie będzie mógł poszukiwać na kimś wynagrodzenia szkody pod karą poważnie obciążonego sumienia. W podobny sposób zarządzamy, że jeśli ktoś z Braci czy Sióstr umrze, wszyscy Bracia i Siostry podążą godnym zwyczajem w odprowadzeniu ciała Zmarłego do grobu, pod karą półgrosza. Bracia zaś zabezpieczeni z własnych dochodów będą śpiewać mszę żałobną i podlegać obowiązkowi modlitwy za zmarłych. […..] W ten sam sposób zarządzamy, że jeśli jakikolwiek Brat lub jakakolwiek Siostra za przyzwoleniem Bożym znajdzie się w wielkiej biedzie, której nie będzie można zaradzić inaczej, jak ze wspólnej kasy, przyrzekamy, na ile to możliwe, dać pożyczkę pieniężną na wyżywienie i utrzymanie. […..] Tak więc na zebraniach zaś nie wolno naruszać wzajemnie dobrego imienia osoby, tak słowem, jak i czynem, pod karą dowolnego [stosownego] osądu Braci. Jeśli zaś ktoś z tego czcigodnego Bractwa nie będzie chciał spełniać, tak w całości, jak i w części naszych postanowień, bądź będzie się sprzeciwiał, odtąd samo Bractwo poprzez radę Bractwa, służebną rady Starszych bądź Urząd Miejski może przywołać go do porządku, aby poprzez bezmyślność pobożne dzieła nie zostały osłabione i nie poszły na zatracenie. Tak więc My, Łukasz z Kościelca, z Bożej łaski

Biskup Poznański, mając na uwadze oświadczenie i godne wdzięczności oraz pobożne postanowienie rzeczonego Bractwa, po rozważeniu wymienionych Artykułów, w których wszystko zmierza ku chwale Boga Wszechmogącego, przychylając się do szlachetnej prośby i jednomyślnej racji, w imię Boże zatwierdzamy rzeczone Artykuły i nadajemy im moc prawną oraz tworzymy Beneficjum kościelne przy Ołtarzu Literatów w Gostyniu, a dla wypełnienia wotyw oraz niżej wymienionego Altarzystę od razu z innego [zadania]. Uposażenie dla tegoż Ołtarza nabyte oraz mające być pozyskane w przyszłości, naszą zwyczajną władzą przyjmujemy i wpisujemy jako immunitet kościelny. Zarządzamy, aby dla swego powództwa w sądzie kościelnym miało swego poręczyciela. Co się zaś tyczy dzierżawienia majątku wyżej wymienionego Ołtarza, wyżej wymieniona suma powinna być, stosownie do okoliczności, zdeponowana do rąk Plebana, [a także] wymienionego Altarzysty i niżej podpisanych Chrzestnych, aby czym prędzej mogły być pozyskane inne uposażenia i natychmiast zdeponowane. Prawo patronatu zaś wymienionego Ołtarza ma być okazane wymienionemu Plebanowi Gostyńskiemu i stosownie do okoliczności jego następcom oraz sławetnym Maciejowi i Grzegorzowi Rossołek braciom, Jakubowi Gmelce i Burmistrzowi w Gostyniu, stosownie podług okoliczności. Za zgodą rzeczonego Bractwa zastrzegamy sobie prawo i naszemu urzędowi prawo prezentowania jakiegokolwiek kapłana. Jednocześnie, na prezentację ich [Bractwa] Chrzestnych Czcigodnego Walerego Archiprezbitera ustanawiamy i wprowadzamy na ten Ołtarz. Jeśli zaś chodzi o nas, Wikariuszom w Gostyniu naszą władzą nakazujemy, abyście w waszej obecności wyżej wymienionego Walerego Altarzystę Bractwa Literatów w Gostyniu poinformowali o rzeczywistym i aktualnym [stanie] Ołtarza i Beneficjum i wprowadzili go w posiadanie domu i ogrodu. Cokolwiek innego czyniąc z majątkiem i wszystkimi dochodami, będziecie odpowiadać wobec nas samych wedle tego, co przez nas postanowione. W czego uwiarygodnieniu postanawiamy opatrzyć podpisem. Działo się i zostało dane w Poznaniu, dnia 14 marca Roku Pańskiego 1592, w pierwszym pontyfikacie Świątobliwego w Chrystusie Ojca Klemensa VIII Papieża[1], w obecności Wielebnych i Czcigodnych Jakuba Brzeźnickiego z tejże łaski Biskupa Enneńskiego i naszego sufragana, kanonika Michała Sławińskiego Wikariusza *in spiritualibus* i Oficjała Generalnego Tomasza Kopińskiego Gostyńskiego Doktora obojga praw Penitencjarza Poznańskiego i kanonika Panny Marii *in Summo*, Melchiora Pełki i Stanisława z Krzywinia Penitencjarza Poznańskiego kanoników Kościoła świętego Mikołaja za murami Grodu Poznańskiego.

[1] Klemens VIII – jako kardynał Ippolito Aldobrandini w latach 1588-1589 przebywał w Polsce w charakterze nuncjusza apostolskiego.